

Cech ševců Staňkov
1695–1860

Inventář

EL NAD č.: 1492

AP č.: 370

Mgr. Radka Kinkorová

Horšovský Týn 2012

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu.....	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu.....	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	6
Seznam použitých pramenů a literatury.....	7
Inventární seznam.....	8

I. Vývoj původce archivního fondu

S rozvojem řemeslné výroby ve městech jsou spjaty i počátky řemeslných bratrstev a vznik cechovního systému v českých zemích. Měšťtí řemeslníci se záhy začali spolčovat v rámci jednoho nebo více výrobních oborů ve snaze obhájit vlastní ekonomické zájmy. Cechovní sdružení, nazývaná někdy rovněž pořádky, plnila také důležitou korporativní roli v oblasti sociální. Uzavřené skupiny řemeslníků usilujících o odbytový monopol na městském trhu spojovaly i společné úkony náboženské a společenské. Postupně se rozvinula i pevná podoba cechovní organizace, v jejímž čele stáli cechovní starší, kteří dbali na dodržování zásad stanovených ve statutech a kontrolovali prodej a jakost ševcovských výrobků. Statuta neboli artikule určovaly pravidla fungování cechu, obsahovaly normy pro provozování řemesla a zachování kvality výrobků, pro přijímání členů, vzdělávání řemeslnického dorostu a rovněž zahrnovaly normativ dobrých mravů.

Staňkovský ševcovský cech vznikl oddělením od cechu ševců ve Stodě. Privilegium z roku 1695, které založení cechu potvrzuje, bylo vydáno představenými ženského premonstrátského kláštera v Chotěšově, pod jehož patrimonální správu Městys Staňkov¹ spadal. Spojitost s chotěšovským konventem se odráží i ve znění artikulí, které byly vydány ve shora zmíněném privilegiu, zejména v nařízení, aby cechovně organizovaní ševci odváděli část svých výrobků pravidelně pro potřeby kláštera.

Množství vyráběné obuvi a rovněž počet mistrů v cechu si cechovní mistři, obávající se vzrůstající konkurence, pečlivě hlídali. Často vznikaly spory mezi mistry a celým cechem o povolení přijmout učedníky, kteří pocházeli ze sousedních panství; tak tomu bylo i v případě staňkovského ševcovského mistra Šimona Okaryho.² Vzájemná rivalita mezi přespolními cechy byla urovnána např. v roce 1825 dohodou o tržním prodeji: nadále mělo platit, že staňkovští obuvníci dovolili ševcům z Horšovského Týna prodávat zboží na trhu ve Staňkově a naopak v Horšovském Týně směli nabízet své výrobky ševci ze Staňkova.³

Kvantitu produkce regulovalo rovněž zúžení okruhu řemeslníků, kteří byli přijímáni do cechu. Na konci 18. století a v první polovině 19. století se mezi ševci objevují především zástupci několika staňkovských rodin: Brožovský, Galla, Heinz, Kreysa, Lochner, Paul, Schídlo a Žák. Pro ostatní byla možnost stát se členem cechu značně ztížená, přesto mezi členy cechu patřili i ševci z vesnic v okolí Staňkova (Křenovy, Horní Kamenice, Pučlice, Čečovice, Neuměř, Poděvousy, Osvračín, Hlohová, Doubrava, Těšovice, Čermná...)

V 18. století zastupovali ševcovský cech navenek dva cechovní starší. Cechmistr spolu se staršími bývali voleni na cechovních shromážděních, která se konávala 3–4krát ročně, a potvrzování městskou radou, které skládali přísahu. Tito volení představitelé cechu také zpravidla spravovali cechovní pokladnici, ve které bylo uloženo cechovní jmění a cechovní dokumenty. Dozorem nad cechy byli pověřeni cechovní inspektoři, jejichž funkce dozoru nad činností cechů byla zřízena v roce 1731 Generálním cechovním patentem pro české země. Všeobecná konzervativnost cechovní organizace zabraňovala rozvoji řemesel a výroby, proto se kontroly řemesel ujal stát. V Generálních cechovních artikulích pro cechovní pořádky dědičných zemí českých ze dne 5. ledna 1739 bylo ukotveno sjednocení cechovních předpisů, zejména v oblasti vzdělávání řemeslnického dorostu, mzdových poměrů a získávání mistrovského práva. Generální cechovní patenty vydané Karlem VI. v roce 1731 a 1739 zásadně oklestily práva cechů, které se v podstatě od 16. století přestaly vyvíjet.

Cech ševců ve Staňkově Městysi pravděpodobně působil do konce dubna 1860, kdy

¹ Staňkov vznikl po dlouhodobém politickém usilování o sloučení obcí Městys Staňkov a Ves Staňkov až v roce 1938. Sjednocení obou obcí bylo přirozeným důsledkem dlouhodobých těsných vazeb, přestože se obě lokality vyvíjely zcela samostatně: každou spravovala jiná vrchnost a do roku 1849 dokonce ležely každá v jiném kraji.

² Viz Archiv města Staňkov, i. č. 339, N 2

³ tamtéž, i. č. 499, N 3

byly všechny cechy zrušeny císařským patentem č. 227 ř. z., Živnostenským řádem. Později se staňkovští ševci sdružili do obuvnického společenstva.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Ve spisu o fondu ani v přírůstkové knize se nenachází žádný záznam o předání archiválií uvedeného cechu do SOKA Domažlice. Část spisové agendy však nese otisk razítka Muzejního kroužku ve Staňkově, z jehož podnětu bylo založeno staňkovské muzeum. V letech 1935–1960 muzejní sbírky spravoval Emanuel Kubla, jenž od roku 1952 vykonával i funkci okresního archiváře pro okres Stod. Kubla veškeré spisy ševcovského cechu seřadil chronologicky bez ohledu na charakter záležitostí, kterých se týkaly.

Lze předpokládat, že archiválie staňkovského cechu ševců se do okresního archivu dostaly v souladu s dohodou mezi ministerstvem školství a kultury a ministerstvem vnitra, kdy byl z muzeí do archivů delimitován archivní materiál vzešlý z cechovní a spolkové činnosti, a v souvislosti s územní reorganizací v roce 1960, kdy byla část obcí kolem Staňkova převedena z bývalého okresu Stod do nově utvořeného okresu Domažlice. Zároveň byla provedena i reorganizace sítě okresních archivů, které byly slučovány.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fond Cech ševců Staňkov nebyl v SOKA Domažlice dosud zpracováván. K současné inventarizaci došlo v souvislosti s revizí cechovních listin. Pergamenové privilegium uložené v SOKA Domažlice, přestože nezůstalo odborné veřejnosti utajeno,⁴ nebylo doposavad zaevidováno v programu pro evidenci archiválií (PEvA). Do evidence se pergamenová listina zařadila dne 1. září 2011 čj. SOAP/010-0617/2011.

Archivní fond Cech ševců Staňkov obsahuje archiválie z let 1695–1860. Přestože inventarizovaný archivní fond zahrnuje pouze jednu pergamenovou listinu a zlomek spisů, lze bezpochyby přepokládat, že cech vedl obvyklou a daleko obsáhlejší agendu, v níž pokračovalo i pozdější obuvnické společenstvo. Archivní fond Společenstvo obuvníků Staňkov obsahuje 5 úředních knih, jež zakládal a vedl ševcovský cech. Jedná se o knihu tovaryšů z let 1783–1891, knihu učňů z let 1806–1924, účetní knihu z let 1849–1861, knihu přijímání za mistry a tovaryše z let 1838–1925 a knihu přijímání za mistry, později za členy společenstva z let 1801–1942. Posledně uvedená úřední kniha představuje s určitostí knihu, o jejíž existenci se zmiňuje publikace Staňkovsko z roku 1940 a uvádí, že kniha z roku 1801 se stále užívá a nalézá se u starosty obuvnického společenstva J. Babky.⁵

Mezi cechovními spisy dochovanými v archivním fondu byl vložen útržek s poznámkou o vyjmutí pergamenu a dvou knih v roce 1947 s podpisem Kreysa (František Kreysa byl jedním z členů muzejního kroužku a vlastníkem budovy, v níž bylo muzeum po skončení druhé světové války).⁶

Spisy inventarizovaného archivního fondu obsahují především osobní doklady členů cechu. Tvoří je vysvědčení z nedělní školy, potvrzení mistrů o vyučení a přijímání za mistra. Nejstarší ze spisů představuje výuční list z roku 1791. Mezi osobními doklady členů cechu se nacházejí rovněž vysvědčení o nabytém školním vzdělání. Poté, co byla zavedena povinná

⁴ Srov. KŘEČKOVÁ, Jitka – NEVÍMOVÁ, Petra. Pečetí proboštů a konventu premonstrátek v Chotěšově. *Minulostí západočeského kraje XXXVIII*. Ústí nad Labem : albis international, 2003, s. 141.

⁵ Viz KÜMPPEL – STAŇKOVSKÝ, Bohuslav. *Staňkovsko*. Staňkov 1940, s. 28.

⁶ Viz BÁRTOVÁ, Kristina. *Historie zaniklého muzea ve Staňkově a současný stav jeho sbírek v Muzeu Chodska*. Diplomová práce. Masarykova univerzita. 2008, dostupné z http://is.muni.cz/th/68867/ff_m/PRACE.txt

školní docházka, vešlo v platnost nařízení z 9. prosince 1779, že do učení (ani do služby) nesmějí být přijímáni ti, kteří by nedoložili potvrzení, že byli ve škole vyučováni náboženství a z něho také vyzkoušeni. Toto nařízení bylo znovu opakováno 28. prosince 1780 a 30. října 1781. Nařízením ze dne 19. prosince 1779 měli duchovní dohlížet na to, aby mladí nebyli přijímáni do učení bez vysvědčení o absolvování předepsaného povinného školního vzdělání. Školním patentem Marie Terezie z 6. prosince 1774 bylo nařízeno, aby mládež do dvaceti let navštěvovala po nedělních odpoledních bohoslužbách opakovací hodiny, tzv. nedělní školu, a žádný učeďník neměl být propuštěn, dokud se neprokázal vysvědčením z nedělní školy, vyjma ty, kteří absolvovali všechny čtyři třídy hlavní školy.

Výuční listy obdrželi učeďníci, které mistr prohlásil za vyučené. Po přezkoumání průběhu učení staršími cechu, popř. přijetí mezi tovaryše, byl vyhotoven výuční list, na němž starší cechu potvrdili svými podpisy a pritištěním cechovní pečeti, že jmenovaný se řádně vyučil. Výuční listy nebyly předávány tovaryšům do vlastních rukou, ale podle druhého článku generálního cechovního řádu z roku 1731 byly originály výučních listů ponechávány v pokladnici cechu, u jehož mistra byl tovaryš vyučen, až do té doby, než se tovaryš někde ucházel o získání mistrovského práva. Dalšími zachovanými osobními doklady jsou osvědčující listy (atesty), na nichž cechovní starší osvědčují tovaryšům, že se při jejich cechu vyučili. Takový osvědčující list, zavedený generálním cechovním řádem z roku 1731, si měl každý tovaryš opatřit před odchodem na zkušenou neboli vandr.

Osobní doklady členů cechu dochované v archivním fondu Cech ševců Staňkov byly uspořádány abecedně, aby zůstaly vcelku dokumenty téhož řemeslníka.

Doposud byla v uvedeném archivním fondu vedena jedna evidenční jednotka, a sice jeden karton o rozsahu 0,01 bm. Zřejmě šlo o chybný zápis, neboť spisy zaujímají cca 0,05 bm. Listina byla zaevidována později. Po inventarizaci má archivní fond rozsah 0,07 bm.

Listina byla zařazena podle zákona č. 499/2004 Sb. do I. kategorie, spisy do II. kategorie. Jazykem archiválií je němčina a v malé míře čeština. Listina a rovněž větší část spisů se nacházejí v dobrém fyzickém stavu. Listina prošla v roce 1987 restaurátorským zásahem prom. hist. Františka Křivánka v Litoměřicích (viz restaurátorská zpráva uložená v SOKA Domažlice).

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Pergamenová listina z 22. července 1695 (i. č. 1) potvrzuje ustavení samostatného ševcovského cechu ve Staňkově a odloučení obuvnických řemeslníků od cechu ve Stodě, kam byli dříve příslušni. Artikule stanovují např. povinnost všech členů cechu navštěvovat bohoslužby, nevykonávat pracovní činnosti o nedělích a ve svátek. Podmínkou k přijetí do cechu byla katolická víra, nejen u člena cechu, ale i u jeho rodiny. Ze stanov je patrné, že rovněž ženy měly přístup do cechu a po smrti manžela byly uznávány coby mistrové. Kromě dalších všeobecných zásad platných pro všechny členy cechu artikule určují také pokuty, které hrozily těm, kdož by se nedrželi stanovených zásad. Artikule zadávají i podobu mistrovského kusu, který se sestával z několikera druhů bot, jež musel zhotovit tovaryš ucházející se o mistrovské právo. A v mnoha případech právě velikost povinného mistrovského kusu ohrozila vstup do cechu, neboť provedení zkušební kusu bylo mnohdy finančně velmi náročné a tovaryš dlouho šetřil, aby se mohl nutné zkoušky zhostit. Klášterní vrchnost neopomněla v artikulích stanovit povinnost pravidelného odvodu obuvi do kláštera. Cech musel každoročně nechávat sloužit mši k uctění slávy sv. Kryšpína, jenž byl patronem obuvníků.

U privilegia zůstala zachovaná i téměř neporušená konventní pečeť v dřevěné misce,

jejíž popis publikovaly J. Křečková a P. Nevímová.⁷ Nápis v patě pečeti se však liší od publikované verze; skutečná podoba nápisu: CONVENTVS IN || COTISCHOW.

Sfragistický materiál se nachází rovněž ve spisech inventarizovaného archivního fondu. Jedná se zejména o otisky pečetidla staňkovského ševcovského cechu, které se pravděpodobně nedochovalo. V jeho pečetním poli byla vyobrazena korunovaná bota prostřelená šípem a po obvodu se nacházel opis SIGIL MARCK STANKAV* SCHVCH *MACHER*ZVNFT*IN*.

Výuční list Martina Raschky z roku 1834 byl opatřen pečetí horšovskotýnského ševcovského cechu, jehož typář se rovněž zřejmě nedochoval. Na několika vysvědčeních z nedělní školy jsou přitištěny osobní pečeteř farářů.

Torzovitý spisový materiál doplňuje údaje o fungování cechu v oblasti vzdělávání mládeže a udílení mistrovského práva. I z této neúplné cechovní agendy lze vysledovat několik staňkovských rodin, ve kterých se řemeslo předávalo z otce na syna. Ač se jedná především o písemnosti dokumentující vzdělávání tovaryšů, nelze s jejich pomocí studovat vandrování tovaryšů, neboť údaje zachycující pohyb tovaryšů mimo město se na nich vyskytují jen sporadicky. Spisy, které se dochovaly ve fondu, patřily k písemnostem, které zůstávaly uloženy v pokladnici cechu.

Přestože se cechovní agenda nezachovala v úplnosti, lze i tento archivní materiál využít ke studiu vývoje ševcovského řemesla ve Staňkově. Společně s údaji získanými z dalších archivních fondů, zejména z archivního fondu Společenstvo obuvníků Staňkov a Archiv města Staňkov, poskytují předmětné archiválie významné informace o uvedeném cechu a o cechovní organizaci v obecné rovině.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně archivní fond Cech ševců Domažlice uspořádala a archivní pomůcku zpracovala Radka Kinkorová.

V Horšovském Týně 25. května 2012

Radka Kinkorová

⁷ Srov. KŘEČKOVÁ, Jitka – NEVÍMOVÁ, Petra. Pečeti proboštů a konventu premonstrátek v Chotěšově. *Minulostí západočeského kraje XXXVIII*. Ústí nad Labem : albis international, 2003, s. 113–153

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Archiv města Staňkov, i. č. 339, spor ševcovského cechu, N 2

Archiv města Staňkov, i. č. 499, dohoda staňkovských a horšovskotýnských ševců, N 3

Literatura

BÁRTOVÁ, Kristina. *Historie zaniklého muzea ve Staňkově a současný stav jeho sbírek v Muzeu Chodska*. Diplomová práce. Masarykova univerzita. 2008

HRDLIČKA, Jakub – JÁSEK, Jaroslav – HRUBÝ, Vladimír. *Pět století řemeslné symboliky ve sbírce pečetidel a razítek Archivu hlavního města Prahy : Komentovaný katalog*. Praha : Heraldická společnost v Praze, 1999.

HUSA, Václav – PETRÁŇ, Josef – ŠUBRTOVÁ, Alena. *Homo faber : pracovní motivy ve starých vyobrazeních*. Praha : Academia, 1967.

JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

KŘEČKOVÁ, Jitka – NEVÍMOVÁ, Petra. *Pečeti proboštů a konventu premonstrátek v Chotěšově. Minulostí západočeského kraje XXXVIII*. Ústí nad Labem : albis international, 2003.

KÜMPEL – STAŇKOVSKÝ, Bohuslav. *Staňkovsko*. Staňkov 1940.

MÜLLER, Karel. *Návrh pravidel pro zpracování typářů a dalšího sfragistického materiálu – pečeti a odlitků pečeti*. *Archivní časopis*, 1989, roč. 39, s. 215-219.

VOLF, Miroslav – HAAS, Antonín. *Archivní příručka : Sborník přednášek o archivní praxi*. Praha : Svoboda, 1948.

Inventární seznam

I. Listiny

1	1695, červenec 22., Chotěšov		L 1
- Probošt Michael Norbertus Kastl, převorka, podpřevorka a konvent potvrzují staňkovskému ševcovskému cechu, odloučenému od ševcovského cechu ve Stodě, jeho statuta. Ta obsahují pravidla pro fungování cechu.

Orig. perg., 74 x 23,5 – 7,5 cm, německy, pečeť vydavatele v dřevěném pouzdru bývala přivěšena na hedvábné stuze, nyní odtržena.

II. Spisy

2	Opis listiny z 22. července 1695	[1695]	N1
3	Generální cechovní artikule	1731–1739	N1
4	Záležitosti trhů	1813	N1
5	Usnesení o přijímání učňů	1858	N1
6	Osobní doklady členů cechu	1791–1860	N1

Název archivní pomůcky (archivního fondu):	Cech ševců Staňkov
Značka archivního fondu:	Cech ševců Staňkov
Časový rozsah:	1695–1860
Počet evidenčních jednotek:	2 (1 listina, 1 karton)
Počet inventárních jednotek:	6
Rozsah v bm:	0,07
Stav ke dni:	25. 5 .2012
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Radka Kinkorová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Radka Kinkorová
Počet stran:	10
Počet exemplářů:	4
Pomůcku schválil:	Mgr. Radka Kinkorová dne 25. 5. 2012 čj. SOAP/010-0392/2012